

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОНІТОРИНГУ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН І СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF THE RESEARCH OF THE MONITORING OF THE SOCIO-POLITICAL SITUATION IN THE CONTEXT OF ECONOMIC CHANGES AND MODERN CHALLENGES

Сергієнко Т.І.,

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри бізнесу та управління
Національного університету «Запорізька політехніка»
ORCID ID: 0000-0002-4654-9248

Капустін М.О.,

кандидат технічних наук,
докторант кафедри політології
Запорізького національного університету
ORCID ID: 0009-0009-5418-6692

У статті автори досліджують теоретико-методологічні засади моніторингу суспільно-політичної ситуації в контексті економічних змін і сучасних викликів, що є важливим елементом сучасного аналізу соціальних процесів. У першій частині роботи розглядаються основні концепції моніторингу, визначається його сутність і значення в умовах швидких соціально-економічних трансформацій. Автори акцентують увагу на різниці між моніторингом, оцінкою та аналізом, що дає змогу чітко окреслити межі цих понять і підкреслити їх взаємозалежність у процесі прийняття обґрунтованих рішень.

Друга частина статті присвячена методологічним підходам до моніторингу. Окреслюються кількісні та якісні методи, які можуть бути використані для збирання й аналізу даних. Розглядається застосування змішаних методів, що дає змогу отримати більш комплексну картину суспільно-політичної ситуації.

Крім того, у статті розкриваються етапи процесу моніторингу, включаючи планування, збирання даних, аналіз та інтерпретацію. Особлива увага приділяється визначенню індикаторів ефективності моніторингу, що є критично важливим для оцінювання результатів. Аналізуються виклики й перспективи, що стоять перед дослідженням моніторингу суспільно-політичних процесів. Обговорюються проблеми термінообігу, етичні аспекти й роль технологій у вдосконаленні методів моніторингу.

Також зазначимо, що автори підкреслюють важливість інтеграції новітніх технологій, таких як великі дані та штучний інтелект, для підвищення точності й швидкості аналізу. Також висвітлено виклики, пов'язані з доступом до інформації та надійністю джерел даних. У цьому контексті особливу увагу приділено етичним питанням, пов'язаним зі збиранням і використанням даних про громадян. Загалом стаття надає цінні рекомендації щодо подальших досліджень у цій сфері, пропонуючи напрями для вдосконалення теоретичних і практичних аспектів моніторингу суспільно-політичних процесів.

Ключові слова: моніторинг, суспільно-політична ситуація, методологія, кількісні методи, якісні методи, індикатори, технології.

In the article, the authors explore the theoretical and methodological foundations of monitoring the socio-political situation in the context of economic changes and modern challenges, which is an important element of the modern analysis of social processes. The first part of the work examines the main concepts of monitoring, determines its essence and significance in the conditions of rapid socio-economic transformations. The authors emphasize the difference between monitoring, evaluation and analysis, which allows to clearly delineate the boundaries of these concepts and emphasize their interdependence in the process of making informed decisions.

The second part of the article is devoted to methodological approaches to monitoring. Quantitative and qualitative methods that can be used for data collection and analysis are outlined. The application of mixed methods is considered, which allows to obtain a more complex picture of the social and political situation.

In addition, the article describes the stages of the monitoring process, including planning, data collection, analysis and interpretation. Special attention is paid to the definition of indicators of monitoring effectiveness, which is critically important for evaluating the results. The challenges and prospects facing the study of monitoring social and political processes are analyzed. Issues of time management, ethical aspects and the role of technology in improving monitoring methods are discussed.

We also note that the authors emphasize the importance of integrating the latest technologies, such as big data and artificial intelligence, to increase the accuracy and speed of analysis. The article also highlights challenges related to access to information and reliability of data sources. In this context, special attention is paid to ethical issues related to the collection and use of data about citizens. In general, the article provides valuable recommendations for further research in this area, offering directions for improving the theoretical and practical aspects of monitoring socio-political processes.

Key words: monitoring, socio-political situation, methodology, quantitative methods, qualitative methods, indicators, technologies.

Вступ. Актуальність статті зумовлена потребою, що зростає, у системному аналізі соціально-політичних процесів у контексті економічних змін і сучасних викликів. В умовах глобалізації та швидких соціально-економічних трансформацій моніторинг суспільно-політичної ситуації стає ключовим інструментом для прийняття обґрунтованих рішень на рівні держави й у рамках громадських організацій.

Дослідження моніторингу суспільно-політичної ситуації включає аналіз економічних даних і їх впливу на політичні процеси, підкреслюючи важливість міждисциплінарного підходу. Взаємозалежність, що зростає, між економічними й політичними факторами робить необхідним не лише вивчення політичних явищ, а й урахування економічних умов, що на них впливають. Таким чином, системний аналіз, що охоплює соціально-політичні й економічні аспекти, дає змогу отримати більш комплексне уявлення про сучасні виклики та сприяти ефективному прийняттю рішень.

Сучасні виклики, такі як політична нестабільність, соціальні конфлікти й пандемії, вимагають нових підходів до збирання й аналізу даних. В умовах інформаційного переважання важливо мати надійні методологічні основи для моніторингу, які дають змогу ідентифікувати ключові тренди та розробляти ефективні стратегії реагування. Ці стратегії повинні враховувати як політичні, так й економічні реалії, підтверджуючи важливість інтеграції різних дисциплін у дослідження суспільно-політичних процесів.

Крім того, етичні питання, пов'язані зі збиранням даних і правами громадян, підкреслюють необхідність ретельного підходу до моніторингу, що забезпечує не лише достовірність інформації, а і її етичну легітимність. У цьому контексті завданням статті є заповнити прогалини в теорії та практиці моніторингу, пропонуючи інноваційні методологічні рішення та практичні рекомендації для дослідників, аналітиків і політичних діячів.

Мета статті полягає в дослідженні теоретико-методологічних засад моніторингу суспільно-політичної ситуації в контексті економічних змін і сучасних викликів. Це передбачає визначення ключових концепцій моніторингу та їх значення для аналізу соціальних і політичних процесів, а також систематизацію методологічних підходів, що дають змогу ефективно здійснювати моніторинг, включаючи як кількісні, так і якісні методи.

Результати дослідження. Деякі елементи вибраної теми наукового дослідження вже проаналізовано в працях таких учених, як О. Айвазовська, Г. Ділігенський, С. Климова, І. Когут, О. Корнієвський, Ю. Лісовський, А. Ослон, К. Петренко, С. Серебряков, Ю. Тищенко й інші. Ці дослідження висвітлюють різні аспекти моніторингової діяльності, що є актуальними для нашої теми. Водночас аналіз наявних досліджень підкреслює необхідність детальнішого вивчення аспектів теоретико-методологічних засад моніторингу суспільно-політичної ситуації, зокрема щодо адаптації методів збирання й аналізу даних, а також визначення критеріїв оцінювання ефективності моніторингових систем у різних контекстах.

У сучасному дослідженні суспільно-політичної ситуації важливо розуміти різницю між термінами «моніторинг», «оцінювання» й «аналіз» [1, с. 98]. Кожен із цих процесів виконує свої специфічні функції, має унікальну мету. Для чіткого розуміння їхніх відмінностей пропонуємо порівняльну таблицю 1, яка ілюструє основні характеристики кожного із цих понять.

Вищезазначена таблиця ілюструє ключові аспекти, що допомагають чітко окреслити межі між моніторингом, оцінюванням та аналізом. Розуміння цих відмінностей є важливим для ефективного застосування кожного із цих інструментів у дослідженнях суспільно-політичних процесів. Моніторинг надає оперативну інформацію про зміни, оцінювання фокусується на визначенні результативності, а аналіз дає змогу глибше

Таблиця 1

Порівняння термінів: моніторинг, оцінювання й аналіз

Критерій	Моніторинг	Оцінювання	Аналіз
Суть	Систематичне спостереження за змінами	Оцінювання результатів дій чи програм	Глибоке осмислення даних
Мета	Виявлення тенденцій	Визначення ефективності	Виявлення причинно-наслідкових зв'язків
Процес	Регулярне збирання й обробка даних	Оцінювання результатів і їх порівняння	Аналіз інформації для формулювання висновків
Часовий аспект	Постійний, безперервний	Визначений, зазвичай після завершення проєкту	Може бути одноразовим або тривалим
Залучені методи	Кількісні та якісні методи збирання даних	Порівняння стандартів, критеріїв успіху	Статистичні, експертні, контент-аналіз
Результат	Оперативна інформація	Оцінювання успішності або провалу	Рекомендації для подальших дій

Джерело: розроблено авторами

осмислити дані, що сприяє формулюванню рекомендацій для майбутніх дій. Це знання є необхідним для ухвалення обґрунтованих рішень у складних соціальних і політичних умовах [2, с. 14].

Отже, моніторинг, оцінювання й аналіз – це взаємопов'язані, але різні за сутністю процеси, які відіграють ключову роль в управлінні суспільно-політичними процесами. Чітке розуміння їх відмінностей допомагає правильно використовувати кожен із цих інструментів для дослідження й управління.

Моніторинг забезпечує постійне збирання інформації про стан суспільно-політичних явищ, оцінювання дає змогу визначити, наскільки ефективними є реалізовані рішення, а аналіз допомагає інтерпретувати отримані дані, виявляти тенденції та розробляти стратегії.

Сам процес управління соціально-політичними процесами можна умовно поділити на кілька ключових етапів, кожен із яких виконує свою роль у формуванні ефективної політики.

Аналітика є першим етапом, на якому базуються всі подальші рішення. Це включає вивчення соціальних настроїв, політичних трендів та економічних показників, що дає змогу з'ясувати потреби й проблеми суспільства.

Комунікація – ще один важливий аспект, що забезпечує обмін інформацією між державними органами та громадянами. Ефективна комунікація допомагає не лише інформувати населення про важливі рішення, а й отримувати зворотний зв'язок, що є необхідним для адаптації політики до реальних потреб.

Регуляція включає створення законодавчих і нормативних актів, які встановлюють правила гри в суспільстві. Це охоплює широкий спектр питань – від виборчого процесу до прав людини, що забезпечує справедливість і порядок.

Залучення громадськості є важливим елементом, що підвищує легітимність політичних рішень. Консультації з громадянами, опитування та громадські слухання дають змогу враховувати думки різних соціальних груп і сприяють формуванню інклюзивної політики.

У разі виникнення викликів управління кризами стає критично важливим. Швидка реакція на соціальні, політичні або економічні кризи може

допомогти уникнути дестабілізації та забезпечити спокій у суспільстві.

Останнім, але не менш важливим є розвиток інститутів. Створення й підтримка ефективних політичних, економічних і соціальних інститутів сприяє стабільності й розвитку. Це можуть бути незалежні суди, організації громадянського суспільства або політичні партії, які забезпечують функціонування демократичних процесів.

Таким чином, управління суспільно-політичними процесами є багатогранним завданням, яке вимагає комплексного підходу й урахування різних факторів для досягнення ефективних результатів. Ці процеси взаємодіють між собою, створюючи основу для ухвалення обґрунтованих рішень. Управління суспільно-політичними процесами, спираючись на моніторинг, оцінювання й аналіз, стає важливим аспектом забезпечення стабільності та розвитку суспільства. Це дає змогу не лише реагувати на виклики, а й проактивно формувати політику, що відповідає потребам громадян [3, с. 116]. Тож у сучасному світі, де зміни відбуваються дуже швидко, моніторинг є незамінним елементом для розуміння динаміки соціальних і політичних явищ.

Для ефективного моніторингу суспільно-політичної ситуації зазвичай застосовують різні підходи, які забезпечують усебічний аналіз. Основні підходи можна умовно поділити на кількісні та якісні, а також змішані методи, які об'єднують переваги обох (див. таблицю 2). Кількісні методи дають змогу отримати статистичні дані, тоді як якісні забезпечують глибше розуміння контексту. Змішане дослідження, поєднуючи ці підходи, сприяє отриманню більш комплексної картини суспільно-політичних процесів, що є критично важливим у швидко змінюваному світі. Таким чином, моніторинг з використанням різноманітних методів стає ключовим інструментом для адекватного оцінювання й аналізу соціальних явищ.

Ця таблиця допомагає чітко зрозуміти різні підходи до моніторингу, їх методи та переваги, що може бути корисно для аналізу й управління суспільно-політичними процесами. Так, наприклад кількісні методи фокусуються на збиранні числових даних, що дає змогу проводити статистичний аналіз. Основні підходи включають таке:

Таблиця 2

Підходи до моніторингу суспільно-політичної ситуації

Підхід	Опис	Методи	Переваги
Кількісні методи	Збирання числових даних для статистичного аналізу	Опитування, анкети, статистичний аналіз	Легкість обробки, можливість порівняння
Якісні методи	Глибоке дослідження явищ і процесів	Інтерв'ю, фокус-групи, контент-аналіз	Контекстуальність, багатство даних
Змішані методи	Поєднання кількісних і якісних підходів	Комбінування опитувань з інтерв'ю, аналіз даних	Комплексність розуміння

Джерело: розроблено авторами

– опитування й анкетування – використовуються для збирання даних про думки, поведінку і ставлення населення. Можна застосовувати закриті питання для легкого підрахунку результатів;

– статистичний аналіз – використання наявних статистичних даних (наприклад, демографічних показників, соціально-економічних показників) для виявлення тенденцій і закономірностей;

– фокусування на числових показниках – вимірювання таких параметрів, як рівень безробіття, рівень злочинності, явка на виборах тощо.

Якісні методи зосереджені на глибокому розумінні явищ і процесів, а саме:

– інтерв'ю – проведення глибоких інтерв'ю з респондентами для виявлення їхніх думок, переживань і переконань. Це дає змогу отримати багатий контекстуальний матеріал;

– фокус-групи – залучення групи людей для обговорення певних тем, що допомагає виявити різноманітність думок і досвідів;

– контент-аналіз – аналіз текстів, медіа або інших матеріалів для виявлення тем, мотивів і патернів.

Застосування змішаних методів поєднує кількісні та якісні підходи, що дає змогу отримати більш комплексну картину суспільно-політичної ситуації. Наприклад:

– комбінування опитувань та інтерв'ю – збирання кількісних даних через анкети, доповнений якісними даними з інтерв'ю для глибокого розуміння результатів;

– використання статистичних даних разом із контент-аналізом – аналіз статистичних показників, підтриманий аналізом медіа чи соціальних мереж для оцінювання суспільного сприйняття подій.

Цей підхід дає змогу краще враховувати різноманітність думок і переживань людей, створюючи більш цілісну картину досліджуваного явища [4, с. 7].

Отже, для ефективного моніторингу суспільно-політичної ситуації важливо використовувати як кількісні, так і якісні методи. Змішане

дослідження, яке поєднує переваги обох підходів, забезпечує глибше розуміння й дає змогу більш точно оцінювати динаміку соціальних процесів. Це є критично важливим для ухвалення обґрунтованих рішень у сфері політики й управління.

Також зазначимо, що моніторинг суспільно-політичних процесів є складним і багатограним процесом, що складається з кількох ключових етапів. Кожен із цих етапів виконує свою роль у забезпеченні якісного збирання, аналізу й інтерпретації даних. У таблиці нижче представлено основні етапи процесу моніторингу, їх опис і ключові дії (див. таблицю 3).

Таким чином, процес моніторингу суспільно-політичних процесів складається з етапів планування, збирання даних, аналізу й інтерпретації. Кожен етап є важливим для забезпечення ефективності моніторингу. Визначення чітких цілей і методів на початку процесу, а також детальний аналіз отриманих даних допомагають краще розуміти соціально-політичні явища й надавати обґрунтовані рекомендації для їх подальшого розвитку. Також зазначимо, що під час моніторингу суспільно-політичних процесів виникають численні виклики, які можуть вплинути на його ефективність і точність [5, с. 36]. Так, наприклад:

– суспільно-політичні процеси швидко змінюються, важко встигати за цими змінами, що може призвести до застарілих або неточних даних;

– відсутність доступу до повної та вірогідної інформації ускладнює моніторинг, дані можуть бути неповними або ненадійними;

– джерела інформації можуть мати упередження або політичні інтереси, що може спотворити реальну картину;

– використання технологій для збирання й аналізу даних може бути обмежене ресурсами, відсутністю необхідного програмного забезпечення чи технічної підтримки;

– законодавчі обмеження можуть ускладнити доступ до інформації або заборонити певні форми моніторингу;

Таблиця 3

Етапи процесу моніторингу суспільно-політичних процесів

Етап	Опис	Ключові дії
1. Планування	Визначення цілей і завдань моніторингу	– Визначення мети – Формулювання запитань – Розроблення стратегії збирання даних
2. Збирання даних	Отримання точної та репрезентативної інформації	– Вибір методів (кількісні та якісні) – Аудит даних – Використання технологій
3. Аналіз	Обробка зібраних даних для виявлення закономірностей і тенденцій	– Обробка даних – Виявлення тенденцій – Порівняння з індикаторами
4. Інтерпретація	Оцінювання отриманих результатів і формулювання висновків	– Оцінювання результатів – Формулювання висновків – Рекомендації

Джерело: розроблено авторами

– глобальні й регіональні політичні фактори можуть суттєво впливати на внутрішні суспільно-політичні процеси, ускладнюючи їх моніторинг;

– політичні рішення й соціальні потреби можуть швидко змінюватися, моніторинг має бути гнучким, щоб реагувати на нові виклики.

У цьому контексті особливу увагу варто приділити етичним питанням, пов'язаним зі збиранням і використанням даних про громадян. Необхідно дотримуватися етичних норм і стандартів, щоб забезпечити конфіденційність особистої інформації та уникнути зловживань. Це включає отримання згоди на використання даних і прозорість у процесах збирання.

Інтеграція новітніх технологій, таких як аналіз великих даних і штучний інтелект, суттєво підвищує точність і швидкість аналізу в процесі моніторингу суспільно-політичної ситуації в контексті економічних змін і сучасних викликів. Використання алгоритмів машинного навчання дає змогу

автоматизувати обробку великих обсягів інформації, виявляти приховані закономірності й тенденції, а також швидше реагувати на зміни в суспільстві, що забезпечує оперативність у прийнятті рішень.

Висновки. Теоретико-методологічні засади дослідження моніторингу суспільно-політичної ситуації є важливими для розуміння складності й багатогранності цього процесу. Ефективний моніторинг вимагає інтеграції новітніх технологій, які сприяють підвищенню точності та швидкості аналізу. Проте виклики, пов'язані з доступом до інформації, надійністю джерел даних та етичними питаннями, потребують особливої уваги. Таким чином, подальші дослідження в цій сфері мають потенціал не лише для вдосконалення теоретичних аспектів, а й для практичного застосування. Це, своєю чергою, сприятиме покращенню управлінських рішень і розвитку суспільно-політичних процесів, ураховуючи актуальні економічні реалії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арабаджиев Д.Ю. Громадський моніторинг за виборчим процесом в Україні : монографія. Запоріжжя : Просвіта, 2014. 314 с.
2. Сучасні суспільно-політичні процеси у світі та Україні : монографія / авт. колектив : Т.Л. Нагорняк, М.В. Примуш, М.А. Польовий та ін. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2019. 228 с.
3. Арабаджиев Д.Ю., Сергієнко Т.І. Теоретико-методологічні засади моніторингу соціальної згуртованості та стійкості у сучасних реаліях України (на прикладі Запорізької області). *Регіональні студії*. 2022. № 30. С. 35–39.
4. Основні підходи до аналізу та оцінювання державної політики : наук. розробка / Е.А. Афонін, В.В. Голубь, Л.В. Гонюкова та ін. ; за заг. ред. В.В. Тертички, Г.Л. Рябцева. Київ : Психея, 2016. 48 с.
5. Системний аналіз інформаційних процесів : навчальний посібник / В.М. Варенко, І.В. Братусь, В.С. Дорошенко, Ю.Б. Смольников, В.О. Юрченко. Київ : Університет «Україна», 2013. 203 с.

REFERENCES:

1. Arabadzhyev, D.Yu. (2014). Hromadskyy monitorynh za vyborchym protsesom v Ukrayini [Public monitoring of the election process in Ukraine]: monohrafiya. Zaporizhzhya: Prosvita. 314 s. [in Ukrainian].
2. Nahornyak T.L., Prymush M.V., Polovyy M.A. ta in. (2019). Suchasni suspilno-politychni protsesy u sviti ta Ukrayini: monohrafiya. [Modern social and political processes in the world and Ukraine: monograph]. Vinnytsya : TOV "TVORY". 228 s. [in Ukrainian].
3. Arabadzhyev, D.Yu., & Serhiyenko, T I. (2022). Teoretyko-metodolohichni zasady monitorynhu sotsialnoyi zhurtovanosti ta stiykosti u suchasnykh realiyakh Ukrayiny (na prykladi Zaporizkoyi oblasti) [Theoretical and methodological principles of monitoring social cohesion and stability in modern realities of Ukraine (on the example of Zaporizhzhia region)]. *Rehionalni studiyi*, 30, 35–39 [in Ukrainian].
4. Afonin E.A., Holub V.V., Honyukova L.V. ta in. (2016). Osnovni pidkhody do analizu ta otsinyuvannya derzhavnoyi polityky [Basic approaches to the analysis and evaluation of state policy]. Kyiv : Psikhyyeя. 48 s. [in Ukrainian].
5. Varenko V.M., Bratus I.V., Doroshenko V.S., Smolnykov Yu.B., Yurchenko V.O. (2013). Systemnyy analiz informatsiynykh protsesiv: navch. posib. [System analysis of information processes: Education. manual]. Kyiv : Universytet "Ukrayina". 203 s. [in Ukrainian].